

OUTSTANDING

Polish
Women

Ministry
of Foreign Affairs
Republic of Poland

WANDA Rutkiewicz 2-7

ANNA Walentynowicz 8-13

OLGA Boznańska 14-21

KRYSTYNA Chojnowska
- Lisiewicz 22-27

IRENA Sendlerowa 28-33

MARIA Siemionow 34-41

MARIA Skłodowska
- Curie 42-47

WISŁAWA Szymborska 48-55

OLGA Tokarczuk 56-63

POLSKIE SUFRAŻYSTKI
POLISH SUFFRAGISTS Pierwsze posłanki
the first female MPs 64-71

The first woman to reach the summit of the most dangerous mountain in the world - K2. The first European woman to conquer Mount Everest. One of the greatest climbers in history.

WANDA

Rutkiewicz

Pierwsza kobieta na szczycie najniebezpieczniejszej góry świata - K2. Pierwsza Europejka, która zdobyła Mount Everest. Jedna z najwybitniejszych himalaistek w historii.

**She loved challenges.
She was confident and
feisty. But also stubborn.**

**Uwielbiała wyzwania.
Była pewna siebie
i przebojowa.
Ale też uparta.**

At the top of Mount Everest she left a small stone brought from Poland. The day she stood on the roof of the world - October 16, 1978 - was exactly the same date cardinal Karol Wojtyła was elected Pope John Paul II. 'The good Lord wanted us to ascend so high on the same day. Both of us as the first Poles', the new pope said when he heard about his compatriot's achievement. After returning from the expedition, Rutkiewicz said: 'As I approached the summit, I had to cover the last 50 meters without oxygen, because my intake valve had frozen shut. So I took the mask off and walked the last few meters breathing the outside air. I was in such a state of euphoria over these final meters that I went to the top at the same pace as with oxygen.'

Na szczycie Mount Everest zostawiła kamyk z Polski. Na dachu świata stanęła 16 października 1978 roku dokładnie w dniu wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża Jana Pawła II. - Dobry Bóg tak chciał, że tego samego dnia weszliśmy tak wysoko. Oboje po raz pierwszy z Polski - powiedział święty Jan Paweł II na wieść o jej wyczynie. Po powrocie z wyprawy opowiadała: „Podchodząc do szczytu, ostatnie 50 metrów szłam bez tlenu, dlatego, że zalodził mi się wlot do maski tlenowej. Musiałam ją zdjąć i ostatnie metry przeszłam, oddychając powietrzem z zewnątrz. Na tych ostatnich metrach jest się w takim stanie euforii, że szłam do szczytu w tym samym tempie bez tlenu jak z tlenem.”

She was born in 1943 to a Polish family in Płungiany, a small town near Kłajpeda, Lithuania. After World War II, she moved with her parents to Wrocław. Her love for the mountains grew slowly. After graduating from high school, she went with her friends to Morskie Oko in the Tatra Mountains. While sitting on the shore of Poland's loveliest alpine lake, she was struck by the thought that the landscape was so beautiful she would like to stay forever. She was truly bitten by the mountain bug a little later, however, when she went rock climbing in the Sokole Mountains near Jelenia Góra. She graduated from the Wrocław University of Technology and became an electronics engineer. Her first job was at the Automated Power Systems Institute in Wrocław; then, after moving to Warsaw, she was employed at the Institute of Mathematical Machines. Every holiday she devoted entirely to climbing. Sunbathing on a beach, she claimed, would be too tiring.

Urodziła się w 1943 roku w niewielkiej miejscowości Płungiany niedaleko Kłajpedy na Litwie, w polskiej rodzinie. Po wojnie wraz z rodzicami przeprowadziła się do Wrocławia. Jej miłość do gór rodziła się powoli. Po maturze wybrała się z kolegami i koleżankami w Tatry do Morskiego Oka. Wtedy, siedząc na brzegu tego najpiękniejszego w Polsce górskiego jeziora, po raz pierwszy pomyślała, że jest tam tak pięknie, że chciałaby zostać na zawsze. Bakcyła gór załapała jednak, jak sama twierdziła, nieco później, kiedy wybrała się na wspinaczkę na skałki w górach Sokolich w pobliżu Jeleniej Góry. Ukończyła studia na Politechnice Wrocławskiej. Została inżynierem-elektronikiem. Pracowała najpierw w Instytucie Automatyki Systemów Energetycznych, a potem, po przeprowadzce do Warszawy - w Instytucie Maszyn Matematycznych. Cały urlop poświęcała na wspinanie. Twierdziła, że opalaniem się pod gruszką mogłaby się bardzo zmęczyć.

At the beginning of her alpine career, Himalayan specialists claimed that women were not suited to high-altitude climbing. Rutkiewicz broke this stereotype. In 1986, she became the first woman in the world to climb K2, one of the most dangerous mountains in the world.

She wanted to conquer all 14 of the world's 8,000-meter peaks („eight-thousanders“), following in the footsteps of Reinhold Messner and Jerzy Kukuczka. She called the project her 'caravan to dreams'. In the end, she climbed eight of them. Apart from Mount Everest and K2, she summited Nanga Parbat, Shishapangma, Gasherbrum II, Gasherbrum I, Cho Oyu and Annapurna I. She often climbed alone, taking difficult routes and eschewing oxygen.

She organised or co-organised women's expeditions in the Alps and Himalayas. She recorded her achievements and thoughts in articles for climbing magazines. She was also the author of several books and films on climbing. She perished on the way to the summit of Kangchenjunga (8586 m) on May 13, 1992, at the age of 49.

Gdy Wanda zaczynała swoją górską przygodę, wśród himalaistów i osób zajmujących się wspinaczką panowało przekonanie, że kobiety nie potrafią i nie powinny się wspiąć. Wanda przełamała ten stereotyp. W 1986 roku została pierwszą kobietą na świecie, która weszła na K2, jedną z najniebezpieczniejszych gór świata.

Chciała zdobyć wszystkie 14 ośmiotysięczników, śladem Reinholda Messnera i Jerzego Kukuczki. Swoją przygodę nazwała „Karawaną do marzeń”. Zdobyła ich w sumie osiem. Oprócz Mount Everestu i K2 weszła jeszcze na: Nanga Parbat, Sziszapangmę, Gaszerbrum II, Gaszerbrum I, Czo Oju i Annapurnę. Wspinała się często samotnie, bez tlenu i trudnymi drogami.

Organizowała lub współorganizowała wyprawy kobiet w Alpach i Himalajach. O swoich wspinaczkach i przemyśleniach pisała do czasopism o tematyce alpinistycznej. Była autorką książek i filmów górskich.

Zaginęła w maju 1992 roku, w wieku 49 lat, w drodze na Kanczendzongę (8586 m).

She became a legend of Polish and world Himalayism.

Stała się legendą polskiego i światowego himalaizmu.

A legendary figure of 'Solidarity' – the socio-political movement that initiated the fall of communism in Europe. One of the 100 women who defined the last century, according to the American newsweekly Time.

ANNA

Walentynowicz

Legenda „Solidarności”
- ruchu społeczno-politycznego,
który zapoczątkował upadek
komunizmu w Europie.
Uznana przez amerykański tygodnik
„Time” za jedną ze 100 kobiet,
które zdefiniowały ostatnie stulecie.

ANNA
Walentynowicz

She was born in 1929 in the village of Sienne. In 1945, she moved to Gdańsk, where she would spend the rest of her life. At 21 she went to work as a welder at the Gdańsk Shipyard. At the time, welding was physically the hardest and most hazardous of all shipbuilding jobs. Despite these conditions, Anna worked tirelessly for 12 or more hours a day until health problems forced her to slow down. Then she retrained as an overhead crane operator.

From 1978, she was an active member of the Free Trade Unions, an illegal organization formed in opposition to the communist authorities. She was one of the leaders of the new organization, even letting her apartment be used as a contact point. This activity caused the most severe harassment from the secret police – including temporary detentions, searches, threats of dismissal, and even attempted murder.

Urodziła się w 1929 roku we wsi Sienne, jednak od 1945 roku mieszkała w Gdańsku, z którym związana była do końca życia. W Stoczni Gdańskiej zatrudniła się w wieku 21 lat jako spawacz. Praca ta była najcięższym i najbardziej ryzykownym z zawodów stoczniowych. Mimo to Anna pracowała bez wytchnienia, po kilkanaście godzin dziennie dopóki problemy zdrowotne nie zmusiły jej do zwolnienia obrotów. Wówczas przekwalifikowała się na suwnicową.

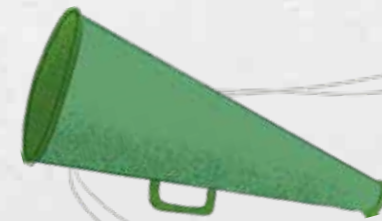
Od 1978 roku była działaczką Wolnych Związków Zawodowych, nielegalnej opozycji wobec komunistycznej władzy. Była jedną z czołowych działaczek nowej organizacji, udostępniła nawet swoje mieszkanie jako punkt kontaktowy. Sprowadziło to na nią najdotkliwsze szykany ze strony Służby Bezpieczeństwa – zatrzymania, rewizje, groźby zwolnienia z pracy, a nawet próbę zabójstwa.

She always remained true to her ideals, believing that ‘Poles might sometimes be poor, but they should never be intimidated’.

Zawsze wierna swoim ideałom, wierząca, że „w Polsce mogą zdarzać się ludzie biedni, ale nie może być ludzi zastraszanych”.

She worked hard her whole life, which made her particularly sensitive to the mistreatment of others. She always bravely stood up against various injustices, which earned her the respect and admiration of ordinary people, but also made her an object of persecution by the communist authorities. She was frequently arrested, interrogated, interned and imprisoned.

Ciężka praca towarzyszyła jej przez całe życie i to ona właśnie uwrażliwiła ją na ludzką krzywdę. Zawsze odważnie występowała przeciw różnym nieprawidłowościom, przez co zyskała szacunek i uznanie wśród zwykłych ludzi, ale i stawała się obiektem prześladowań ze strony ówczesnego – komunistycznego - aparatu władzy. Wielokrotnie aresztowana, przesłuchiwana, internowana i więziona.

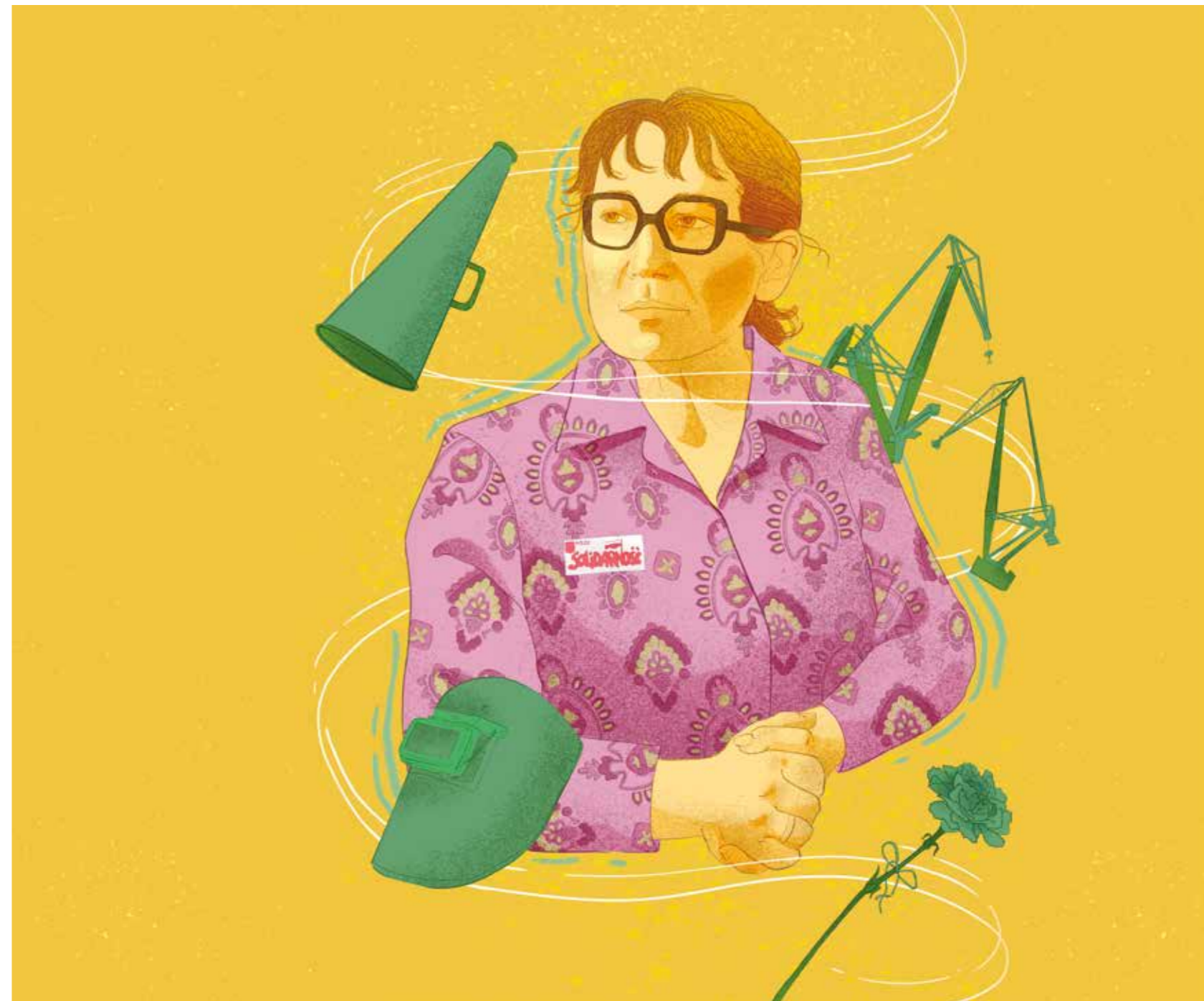
ANNA Walentynowicz

On August 8, 1980, five months before she was due to retire, Anna Walentynowicz was dismissed for indiscipline. Her union associates used this injustice as the pretext for an organized protest against the communist authorities. The demand to reinstate Walentynowicz became the first of the Gdańsk Shipyard workers' legendary 21 demands in what became the most important strike in modern Polish history, a strike that hastened the fall of communism a decade later. The protest wave that Walentynowicz's dismissal started gave rise to 'Solidarity', which in turn led to the democratic changes in Poland and then throughout Europe in 1989. Her life has been the subject of news reports, books, plays and films. Among her numerous honours and decorations, she received Poland's highest state distinction, the Order of the White Eagle, for 'acting to bring about democratic change and win freedom for Poland.' She died in a plane crash in Smolensk, Russia, on April 10, 2010, while participating in a state delegation, headed by President Lech Kaczyński and his wife, to commemorate the 70th anniversary of the Katyń massacre - the mass execution of Polish officers by the Soviets in the Katyń forest in 1940.

8 sierpnia 1980 roku, na pięć miesięcy przed odejściem na emeryturę, zwolniono ją dyscyplinarnie z pracy. Jej związkowi współpracownicy wykorzystali ten akt niesprawiedliwości do rozpoczęcia zorganizowanego buntu przeciw komunistycznej władzy. Żądanie przywrócenia Walentynowicz do pracy stało się pierwszym postulatem strajku, który nie tylko był najważniejszym strajkiem w najnowszej historii Polski, ale także przyspieszył upadek komunizmu dekadę później. To właśnie ten strajk dał początek „Solidarności”, która doprowadziła w 1989 roku do demokratycznych przemian w Polsce, a dalej w całej Europie. Powstały o niej książki, reportaże, sztuki teatralne, filmy. Otrzymała szereg odznaczeń w tym najwyższe państwowe Order Orła Białego za „działalność na rzecz przemian demokratycznych i wolnej Polski”. Zginęła w katastrofie lotniczej w Smoleńsku na terytorium Rosji 10 kwietnia 2010 roku, udając się w ramach delegacji państwowej, na czele z prezydentem Lechem Kaczyńskim i jego małżonką, na obchody 70. rocznicy zbrodni katyńskiej, upamiętniające polskich oficerów zamordowanych przez Sowieców w Katyniu w 1940 roku.

After the birth of 'Solidarity', she played an active role in the movement, constantly incurring the authorities' hostility by protesting against their various abuses.

Po powstaniu „Solidarności” aktywnie w niej działała, nieustannie narażając się władzy różnymi protestami przeciwko jej nadużyciom.

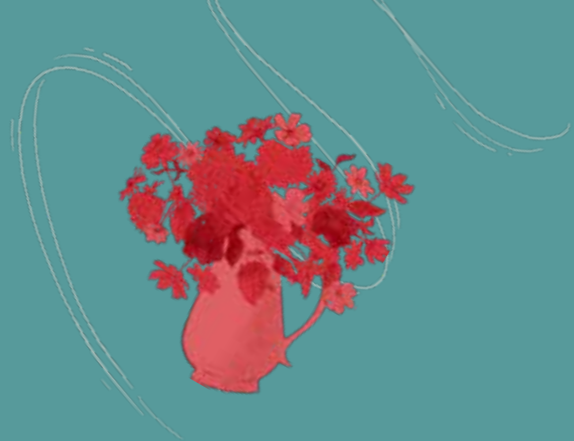

A prize-winning artist recognised by the Berlin magazine **Bazaar** as one of the 12 best painters in Europe.

OLGA

Boznańska

Malarka nagrodzona licznymi wyróżnieniami, uznana przez berlińskie pismo „Bazaar” za jedną z dwunastu najlepszych malarek w Europie.

Her most famous painting, 'Girl with Chrysanthemums' (1894), fascinated contemporary critics and was described as so enigmatic that those who gazed at it for too long risked madness.

Jeden z najłynniejszych jej obrazów „Dziewczynka z chryzantemami” z 1894 roku opisywany był przez krytyków, jako dzieło tak enigmatyczne, że doprowadzające do szaleństwa tych, którzy zanadto mu się przypatrywali.

OLGA
Boznańska

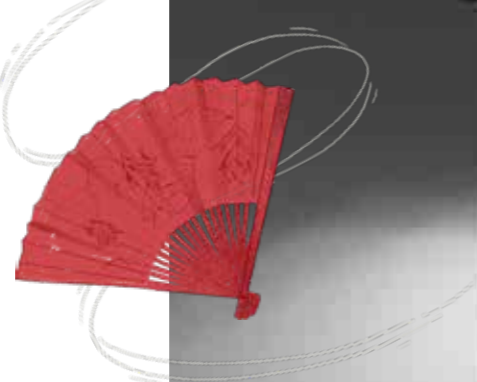
It was said of her that she didn't paint the eyes but expressions; not lips but a smile or a sob. She could detect the inner anxieties of her subjects and depict spirituality in a human palm. She was born in 1865 in Cracow. From an early age, she was passionate about the visual arts and her artistic talent was quickly discovered. Her parents were determined that she receives the best education. She took private lessons with the best artists in Cracow and attended many courses. In order to develop her technique, she went to Munich in 1886 to study art. As a woman, she was not allowed to enter the Academy of Fine Arts and was forced to study privately. Later on, she stated that it was Munich where she learned how to paint properly. The 'Portrait of Paul Nauen' (1893), a breakthrough in her career, was painted there. With this piece she demonstrated both technical mastery and extraordinary sensitivity. This painting heralded her great talent and opened the door to the international art community.

Mówiono o niej, że nie malowała oczu tylko spojrzenie, nie malowała ust, ale uśmiech lub łkanie. Wszędzie potrafiła wytropić pełną niepokoju duszę i wydobyć duchowość, wyrażającą się nawet w ludzkiej dłoni. Urodziła się w 1865 roku w Krakowie. Sztuki plastyczne były pasją Olgi od najmłodszych lat, a jej talent artystyczny został szybko odkryty. Rodzice starali się zapewnić jej jak najlepsze wykształcenie – brała lekcje u najlepszych krakowskich artystów i uczęszczała na liczne kursy. By móc dalej rozwijać swój warsztat, w 1886 roku wyjechała do Monachium uczyć się pod okiem tamtejszych artystów. Jako kobieta nie mogła wstąpić do Akademii Sztuk Pięknych, dlatego studiowała w prywatnych szkołach malarskich. Jak sama potem stwierdziła, to właśnie w Monachium nauczyła się malować. Tam też powstało przełomowe dzieło w karierze Olgi „Portret Paula Nauena”. Pokazała nim, że ma nie tylko świetny warsztat, ale też niesamowitą wrażliwość. Obraz ten był zapowiedzią jej wielkiego talentu i otworzył jej drzwi do międzynarodowego środowiska artystycznego.

OLGA

Boznańska

By 1898, when she moved to Paris, she was already working as a mature artist in her own style. Her career took off and she gained widespread recognition, including numerous awards and shows in Europe and the United States. At one exhibition in Pittsburgh in 1912, she represented France along with Claude Monet and August Renoir. Her art was subtle, mysterious and moody. Critics sometimes accused her works of being sad, but the artist replied that her paintings could not be different from herself. Painting meant everything to her and she devoted herself to it completely. She worked meticulously and very slowly, which forced her models to hold uncomfortable poses for hours at a time.

W 1898 roku przeprowadziła się do Paryża, gdzie tworzyła już jako świadoma artystka rozwijająca swój styl. Cieszyła się dużym uznaniem, osiągała sukcesy, otrzymywała liczne nagrody, prezentowała swoje prace na wystawach w Europie i Stanach Zjednoczonych – na wystawie w Pittsburghu w 1912 roku, wraz z Claude'em Monetem i Augustem Renoirem reprezentowała Francję. Jej prace charakteryzowała subtelność, enigmatyczność, nastrojowość. Krytycy zarzucali jej niekiedy, że są smutne, jednak sama artystka odpowiadała, że jej obrazy nie mogą być inne niż ona sama. Malarstwo było dla niej najważniejsze i oddawała mu się całkowicie. Malowała dokładnie i bardzo powoli, a pozujący jej modele musieli spędzać w niewygodnych pozycjach wiele godzin.

OLGA

Boznańska

She looked for subjects in her immediate surroundings. Boznańska's thematic repertoire included still lifes, interiors and landscapes, but in her art the portrait reigned supreme. Her colour palette was restricted to dark tones, dominated by browns, greens, greys and black, with white and pink accents. She achieved unusual chromatic harmonies by applying small dots of colour. Like no one else, she was able to reveal individual personality through portraits. She always wanted to capture the truth about the model, which is why she shunned embellishment. She focused primarily on the eyes, believing that they embodied the essence of each person.

She was called a painter of silence. Of her own work she said: „My paintings look great because they are true and honest as God's creation; there is no pettiness, no affectedness, no blather. They are quiet and alive as if a slight veil separated them from the viewer. They are in their own atmosphere.”

Her old age was marked by declining health and financial problems. She died in Paris in 1940.

Tematów swoich prac szukała w otoczeniu. Jej repertuar tematyczny to martwa natura, wnętrza, pejzaże, jednak domeną jej sztuki pozostawał portret. Jej paleta barw zawężona była do ciemnych tonów, zdominowanych przez brązy, zieleń, szarości i czerń z akcentami bieli i różów. Niezwykłą wibrację barw osiągała posługując się drobnymi plamkami koloru. Jak nikt inny potrafiła za pomocą portretu pokazać osobowość człowieka. Zawsze zależało jej na uchwyceniu prawdy o modelu, dlatego nie upiększała portretów. Skupiała się przede wszystkim na oczach, wierząc, że tam koncentruje się wszystko w człowieku. Nazywana była malarką ciszy. O swoich pracach mówiła: „Obrazy moje wspaniale wyglądają, bo są prawdą, są uczciwe, pańskie, nie ma w nich małostkowości, nie ma maniery, nie ma blagi. Są ciche i żywe i jak gdyby je lekka zasłona od patrzących dzieliła. Są w swojej własnej atmosferze”. Koniec jej życia naznaczyły problemy zdrowotne i finansowe. Zmarła w Paryżu w 1940 roku.

She was a born loner. Her studio was not just a workplace but her refuge from the outside world.

Była urodzonym samotnikiem. Jej pracownie były dla niej nie tylko miejscem pracy, ale przede wszystkim twierdzą, gdzie chroniła się przed światem.

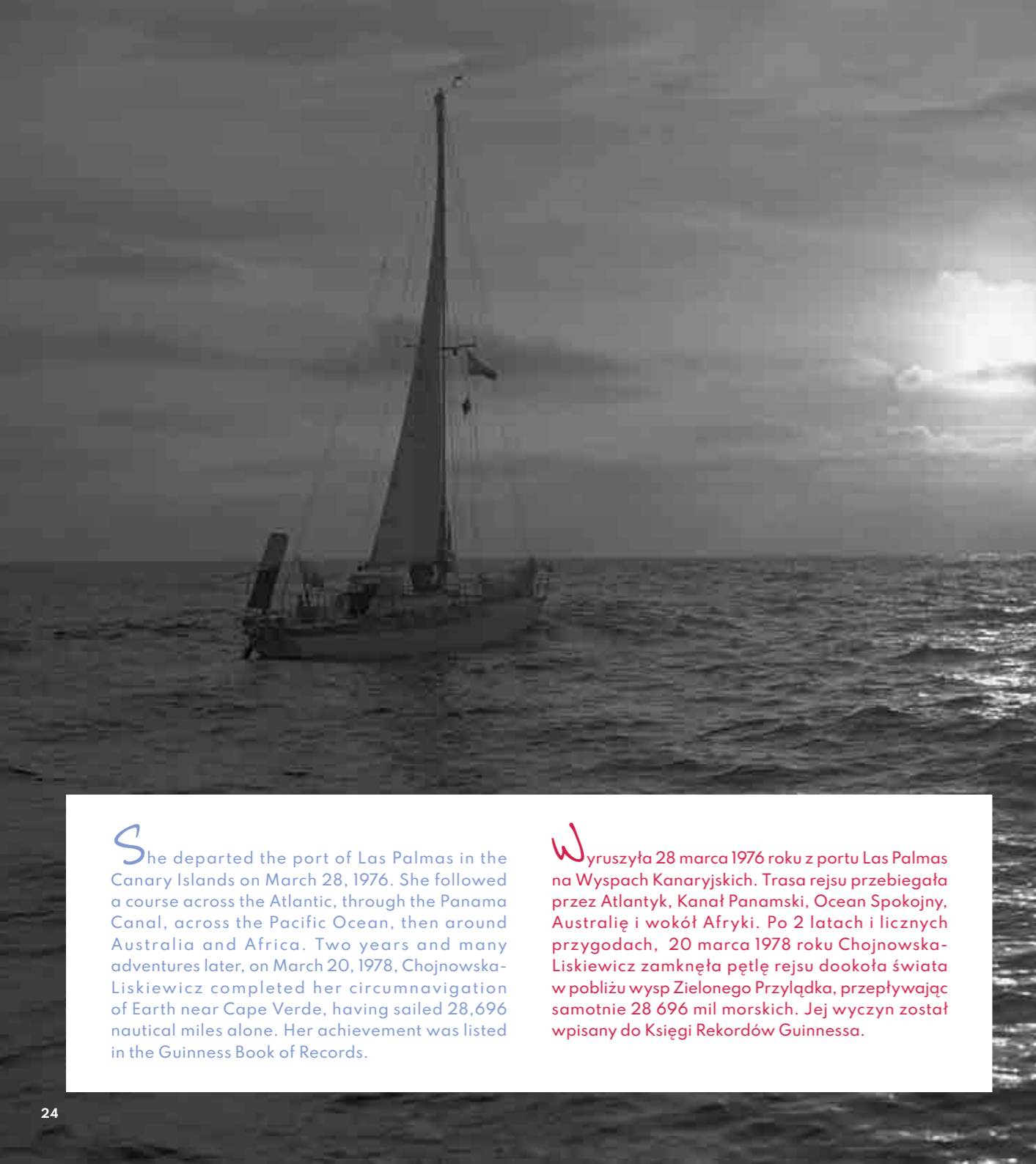

The first woman to sail around the world solo. Sailor, traveller, and naval architect. Often referred to as ‘the first lady of the oceans’.

KRYSTYNA

*Chojnowska
-Liskiewicz*

Pierwsza kobieta, która samotnie opłynęła kulę ziemską. Żeglarka, podróżniczka, inżynier budowy statków. Nazywana „pierwszą damą oceanów”.

She departed the port of Las Palmas in the Canary Islands on March 28, 1976. She followed a course across the Atlantic, through the Panama Canal, across the Pacific Ocean, then around Australia and Africa. Two years and many adventures later, on March 20, 1978, Chojnowska-Liskiewicz completed her circumnavigation of Earth near Cape Verde, having sailed 28,696 nautical miles alone. Her achievement was listed in the Guinness Book of Records.

Wyruszyła 28 marca 1976 roku z portu Las Palmas na Wyspach Kanaryjskich. Trasa rejsu przebiegała przez Atlantyk, Kanał Panamski, Ocean Spokojny, Australię i wokół Afryki. Po 2 latach i licznych przygodach, 20 marca 1978 roku Chojnowska-Liskiewicz zamknęła pętlę rejsu dookoła świata w pobliżu wysp Zielonego Przylądka, przepływając samotnie 28 696 mil morskich. Jej wyczyn został wpisany do Księgi Rekordów Guinnessa.

She remembered her circumnavigation not only as an interesting chapter in her life, but also for its punishing days of hard physical labour.

Swój rejs dookoła świata uznała nie tylko za ciekawy rozdział w życiu, ale też całodzienną, ciężką pracę fizyczną.

KRYSTYNA

Chojnowską
-Liskiewicz

She had no fear about her solitary voyage. As she explained later, she didn't have enough imagination to visualize what might happen to her during the cruise, so she remained calm. This peace of mind, however, owes more to careful preparation, though she later lamented failing to acquire the acrobatic and skating skills required to navigate the wet and slippery deck of a heaving yacht. Despite many difficult and stressful situations, which including losing radio contact, suffering an attack of kidney stones, or wrestling with a 90 kg raft during a storm, she cherished fond memories of the beautiful landscape of Tahiti, the people encountered during her voyage, the pods of dolphins that often accompanied her boat, and the breakfasts of flying fish that jumped on board.

Samotnego opłynięcia kuli ziemskiej podjęła się bez większych obaw. Tłumaczyła, że nie potrafiła wyobrazić sobie, co mogło ją spotkać podczas rejsu, więc była spokojna. Spokój ten gwarantowało jej jednak przede wszystkim dobre przygotowanie, choć przyznaje, że brakowało jej umiejętności cyrkowych i łyżwiarskich, które okazały się niezbędne do poruszania się po wiecznie mokrej i śliskiej podłodze jachtu. Mimo wielu trudnych i stresujących sytuacji, jak np. utrata kontaktu radiowego, atak kamicy nerkowej, czy wciąganie 90-kilogramowej tratwy w czasie sztormu, ma sentyment do pięknych krajobrazów wysp Tahiti, ludzi napotkanych na trasie, towarzystwa delfinów pływających przy burcie, czy też śniadań z latających ryb, które same wskakiwały jej na pokład.

KRYSTYNA

Chojnowska
-Liskiewicz

She was born in 1936 in Warsaw. The experiences of World War II eventually brought her family to Ostróda. In this small Masurian town, little Krystyna discovered Poland's great lakes and learned how to sail. She channeled her passion for sailing into studies at the Gdańsk University of Technology's Shipbuilding Faculty. When asked about the reasons for choosing such an unusual specialization for a woman, she replied: 'I was good at mathematics and physics and I liked ships'. At university, she met her future husband - the outstanding boatwright and designer, Waclaw Liskiewicz. It was he who designed the Mazurek, the 31-foot sloop which Krystyna sailed around the world. After graduation, she got a job at the Gdańsk Shipyard, where she worked on ship design and construction. She obtained competency certificates as a day skipper, a coastal skipper and, in 1966, a Master Mariner. Before the journey of her life, she made many shorter, but still ambitious cruises. It was this educational background and experience that led the Polish Sailing Association to select her in 1975 for the single-handed voyage around the world.

Urodziła się w 1936 roku w Warszawie. Doświadczenia II wojny światowej ostatecznie sprowadziły jej rodzinę do Ostródy. W tej niewielkiej miejscowości położonej na Mazurach, mała Krystyna odkryła wielkie jeziora i nauczyła się żeglować. Zamiłowanie do żeglarstwa przekuła w studia na Politechnice Gdańskiej na Wydziale Budownictwa Okrętowego. Pytana o powód wyboru tak nietypowej dla kobiety uczelni odpowiadała: „Byłam dobra z matematyki i fizyki i czułam, że podobają mi się statki”. Na studiach poznała swojego przyszłego męża – znakomitego konstruktora Wacława Liskiewicza. To on zaprojektował jacht „Mazurek”, na którym Krystyna opłynęła świat. Po studiach zatrudniła się w Stoczni Gdańskiej, gdzie pracowała przy projektowaniu i konstrukcji okrętów. Zdobyła uprawnienia sternika jachtowego, morskiego oraz w 1966 roku jachtowego kapitana żeglugi wielkiej. Zanim wypłynęła w rejs życia, zrealizowała wiele krótszych, ale także i ambitnych rejsów. W 1975 roku, przez wzgląd na jej doświadczenie i wykształcenie Polski Związek Żeglarstwa wytypował ją do samotnego rejsu dookoła świata.

Does she have any regrets?

She never had an opportunity for space travel, which is the only thing that she envies future generations.

Czego żałuje?

Nie zrealizowała wyprawy w kosmos i jest to jedyna rzecz, której zazdrości przyszłym pokoleniom.

A social activist, recognized by Yad Vashem as one of the Righteous Among the Nations, who during World War II was saving Jewish children.

IRENA

Sendlerowa

**Spółeczniczka, Sprawiedliwa
Wśród Narodów Świata, która
podczas II wojny światowej
ratowała żydowskie dzieci.**

She was born in 1910 in Warsaw. As a little girl, she learned the Yiddish language while spending time in the company of Jewish patients at her father's tuberculosis sanatorium. She studied Polish Literature at the University of Warsaw. Before the war, she started working at the city of Warsaw's Social Welfare Department, where she got to know the problems of single mothers, the unemployed, and the homeless.

Przyszła na świat w 1910 roku w Warszawie. Jako mała dziewczynka nauczyła się języka jidysz, przebywając w towarzystwie żydowskich pacjentów sanatorium przeciwgruźliczego, które prowadził jej ojciec. Studiowała polnystykę na Uniwersytecie Warszawskim. Już przed II wojną światową rozpoczęła pracę w Wydziale Opieki Społecznej, gdzie poznawała problemy samotnych matek, osób bezrobotnych i bezdomnych.

It was her father who instilled in Irena the idea that 'if you see a person drowning, you must jump into the water to save them'. This precept guided her for the rest of her life.

To ojciec zaszczepił w niej myśl, że „każdemu, kto tonie należy podać rękę”, która przyświecała jej do końca życia.

IRENA
Sendlerowa

She married Andrzej Sendler, who was captured by the Germans during the September 1939 campaign and remained in a POW camp until the end of the war. During World War II, in 1940, when the Jewish ghetto was established in German-occupied Warsaw, Irena became involved in helping Jewish families save their children. She managed to obtain for herself and her friend employee identity cards as sanitation workers fighting infectious diseases, which gained them access to the closed ghetto district. She supplied Jewish children with new Polish identities and smuggled them into Polish shelters and families. These family partings were emotionally painful with no guarantee that they would end well.

Wyszła za mąż za Andrzeja Sendlera, który podczas kampanii wrześniowej w 1939 roku trafił do niemieckiego obozu jenieckiego i pozostał w nim aż do końca wojny. Podczas II wojny światowej, po utworzeniu w 1940 roku w okupowanej przez Niemców Warszawie getta żydowskiego, Irena zaangażowała się w pomoc żydowskim rodzinom w ocaleniu ich dzieci. Zorganizowała sobie i koleżance legitymacje pracowników kolumny sanitarnej, zwalczającej choroby zakaźne, które były przepustką do zamkniętej dzielnicy. Zmieniała żydowskim dzieciom tożsamość na polską i przenosiła je do polskich przytułków i rodzin. Były to bardzo emocjonalne rozstania, bez gwarancji bezpieczeństwa.

The children were packed in boxes and bags and driven out of the ghetto in Municipal Sanitary Company ambulances; infants were drugged so they would sleep. The many ways children were smuggled out included hiding them in trams or fire trucks that passed through the ghetto or using underground tunnels knocked through the basement walls of houses next to buildings on the 'Aryan' side. Irena Sendler and her colleagues also helped adults escape from the ghetto. In 1943, she became one of the main activists of the children's section of the Council for Aid to Jews (Żegota) - a Polish humanitarian underground organization that was an official organ of the Polish government in exile. She wrote down all the new and original names of the children she rescued on sheets of paper, which she rolled up and hid, among other places, in jars buried in a garden.

In 1965, Irena Sendler was awarded the medal of the Righteous Among the Nations. She was also nominated twice for the Nobel Peace Prize.

Dzieci wywożono w skrzynkach i workach karetką Miejskich Zakładów Sanitarnych, niemowlęta natomiast usypiano. Wykorzystywano także tramwaje przejeżdżające przez getto, wozy strażackie, przejścia przez piwnice domów graniczących z budynkami po „aryjskiej” stronie oraz kanały. Irena Sendlerowa i jej współpracownicy pomagali także w ucieczkach z getta osobom dorosłym. W 1943 roku została kierowniczką referatu dziecięcego Rady Pomocy Żydom („Żegota”) - polskiej humanitarnej organizacji podziemnej, będącej organem polskiego rządu na uchodźstwie. Nowe oraz rdzenne nazwiska ratowanych dzieci spisywała na kartkach, które zwijała w rulony. Ukrywała je między innymi w słoikach zakopywanych w ogrodzie.

W 1965 roku została odznaczona medalem Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Jej kandydatura była dwukrotnie zgłoszona do Pokojowej Nagrody Nobla. Zmarła w 2008 roku.

In 1943, she was arrested by the Gestapo, but Żegota managed to free her.

W 1943 roku została aresztowana przez Gestapo, jednak „Żegocie” udało się ją uwolnić.

A distinguished surgical pioneer who performed the first full face transplant in the United States.

MARIA

Siemionow

Wybitna chirurg, transplantolog, autorka pierwszego w Stanach Zjednoczonych udanego przeszczepu twarzy.

Through a lifetime of perseverance and hard work, she overcame challenges that sometimes seemed impossible to handle. Preparing for one of the world's first near-total face transplants took her 20 years.

She was born in 1950 in Krotoszyn, Poland. She graduated from the Poznan University of Medical Sciences with a specialization in orthopedics and trauma surgery, and a particular interest in microsurgery. Medicine was a natural choice for Siemionow, because she liked helping people. In 1985, she travelled to the United States, to Louisville, Kentucky, which at the time was home to the world's best-known for hand surgery and microsurgery. Kentucky was then undergoing a rapid transition from a predominantly farm-based economy to manufacturing, which posed risks for inexperienced machine operators. Fingers, hands, feet, and even legs were sometimes cut off, and Professor Siemionow sewed them back on.

Dzięki wytrwałej pracy, przez całe życie realizowała wyzwania z pozoru niemożliwe. Przygotowania prowadzące do jednego z pierwszych na świecie, prawie całkowitego przeszczepu twarzy zajęły jej 20 lat.

Urodziła się w 1950 roku w Krotoszynie, w Polsce. Studiowała medycynę na Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu. Skończyła specjalizację z ortopedii i chirurgii urazowej, szczególnie interesowała ją mikrochirurgia. Medycyna była dla niej naturalnym wyborem, bo lubiła pomagać ludziom. W 1985 roku wyjechała do Stanów Zjednoczonych do miasta Louisville w stanie Kentucky, gdzie mieścił się najbardziej znany wtedy na świecie ośrodek chirurgii ręki oraz mikrochirurgii. Bogaty w farmy stan Kentucky przechodził wówczas szybką industrializację i jego mieszkańcy dopiero uczyli się obsługi maszyn, które niewprawnym obcinały palce, ręce, stopy, a nawet nogi. Prof. Siemionow przyszywała je z powrotem.

'If you have dreams, you have to be stubborn, and then you can achieve something. Nothing happens overnight', says Prof. Maria Siemionow.

„Jak się ma marzenia, to trzeba być upartym i wtedy można coś osiągnąć. Nic nie dzieje się z dnia na dzień” – twierdzi prof. Maria Siemionow.

During her travels for the Physicians for Peace medical training programme, Professor Siemionow treated children with hand and face burns in Turkey and Mexico. But conventional skin grafts were not enough to reconstruct a face. 'I think that was the moment I subconsciously started to look for a way of helping those children doomed to a life without a face', she recalls.

As a professor of plastic surgery, she began to conduct scientific and clinical research on transplants. These studies laid the groundwork for future facial transplants by Professor Siemionow's research and surgical team and those at many other medical centers. Such operations required not only medical knowledge but also the ability to organize clinical logistics and to assemble and manage a group of talented surgeons, making them set aside individual ambitions to work together as a team.

In 2008, in Cleveland, a team of doctors led by Maria Siemionow replaced 80% of the face of female gunshot victim during a 22-hour operation. It was the most extensive face transplant to date, requiring connecting numerous bones, muscles, nerves and blood vessels. The patient's jaw and palate, upper lip, cheeks, nose and lower eyelids were completely rebuilt, allowing her to recover the senses of taste and smell along with the ability to breathe, speak and eat independently.

In 2014, she led a unique procedure in which she replaced all the skin and hair on a man's head, including the eyebrows, eyelashes and all facial muscles. Her most recent transplant of this type, enabling the restoration of all facial functions, was performed in May 2017. The patient, at less than 20 years old, was the youngest person in the world to undergo such a procedure.

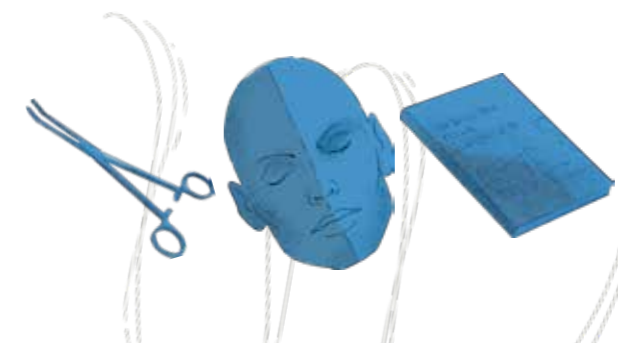
MARIA
Siemionow

Podczas podróży organizowanych przez „Lekarzy dla Pokoju”, Prof. Siemionow pomagała dzieciom m.in. w Turcji czy Meksyku, które miały poparzone ręce oraz twarze. Przeszczyepy własnej skóry nie wystarczały, aby uratować twarz. – Myślę, że gdzieś podświadomie zaczęłam wtedy szukać sposobu, jak można pomóc dzieciom, które są zdane na życie bez twarzy – wspomina.

Jako profesor na wydziałach chirurgii plastycznej, zaczęła prowadzić badania naukowe i kliniczne poświęcone przeszczepom. Właśnie one stały się podstawą dla zespołu prof. Siemionow oraz wielu innych ośrodków medycznych, jak przygotować się do transplantacji twarzy. Operacja wymagała nie tylko wiedzy medycznej, ale też zorganizowania logistyki klinicznej procesu i zespołu znakomitych chirurgów tak, by pracowali razem, a swoje indywidualne ambicje odłożyli na bok.

W 2008 roku w Cleveland zespół lekarzy pod kierunkiem Marii Siemionow, podczas 22-godzinnej operacji przeszczepił 80% powierzchni twarzy kobiecie, będącej ofiarą postrzelania. Była to wówczas najrozleglejsza transplantacja twarzy, wymagająca połączenia licznych kości, mięśni, nerwów i naczyń krwionośnych. Pacjentce przeszczepiono szczękę wraz z podniebieniem, górną wargę, policzki, nos, powieki dolne, dzięki czemu odzyskała zdolność samodzielnego oddychania, mówienia i jedzenia, a także odzyskała powrót zmysłu smaku i węchu.

W 2014 roku poprowadziła unikalny przeszczep twarzy mężczyźnie wraz z całą skórą głowy i jej owłosieniem – włosami, brwiami, rzęsami oraz wszystkimi mięśniami. Ostatni przeszczep tego typu, umożliwiający powrót wszystkich funkcji twarzy, wykonała w maju 2017 roku u najmłodszej na świecie osoby, niespełna 20-letniej.

Only about 40 patients around the world have had a face transplant. Professor Siemionow has performed three of these surgeries.

Na całym świecie jest zaledwie ok. 40 pacjentów, którzy mieli przeszczep twarzy. Prof. Siemionow wykonała trzy takie operacje.

MARIA
Siemionow

MARIA

Siemionow

Today Prof. Siemionow is the head of microsurgical research at the University of Illinois in Chicago. For 20 years she has been doing pioneering research on chimeric cells (composed of material from both the organ donor and the recipient) with the potential to revolutionize transplantology and help fight many often incurable diseases. Chimeric cells do not require immunosuppressive drugs, which may degrade the body's ability to fight disease and lead to cancer. Professor Siemionow has developed several novel therapies in this field for previously untreatable diseases such as Duchenne muscular dystrophy and sarcopenia.

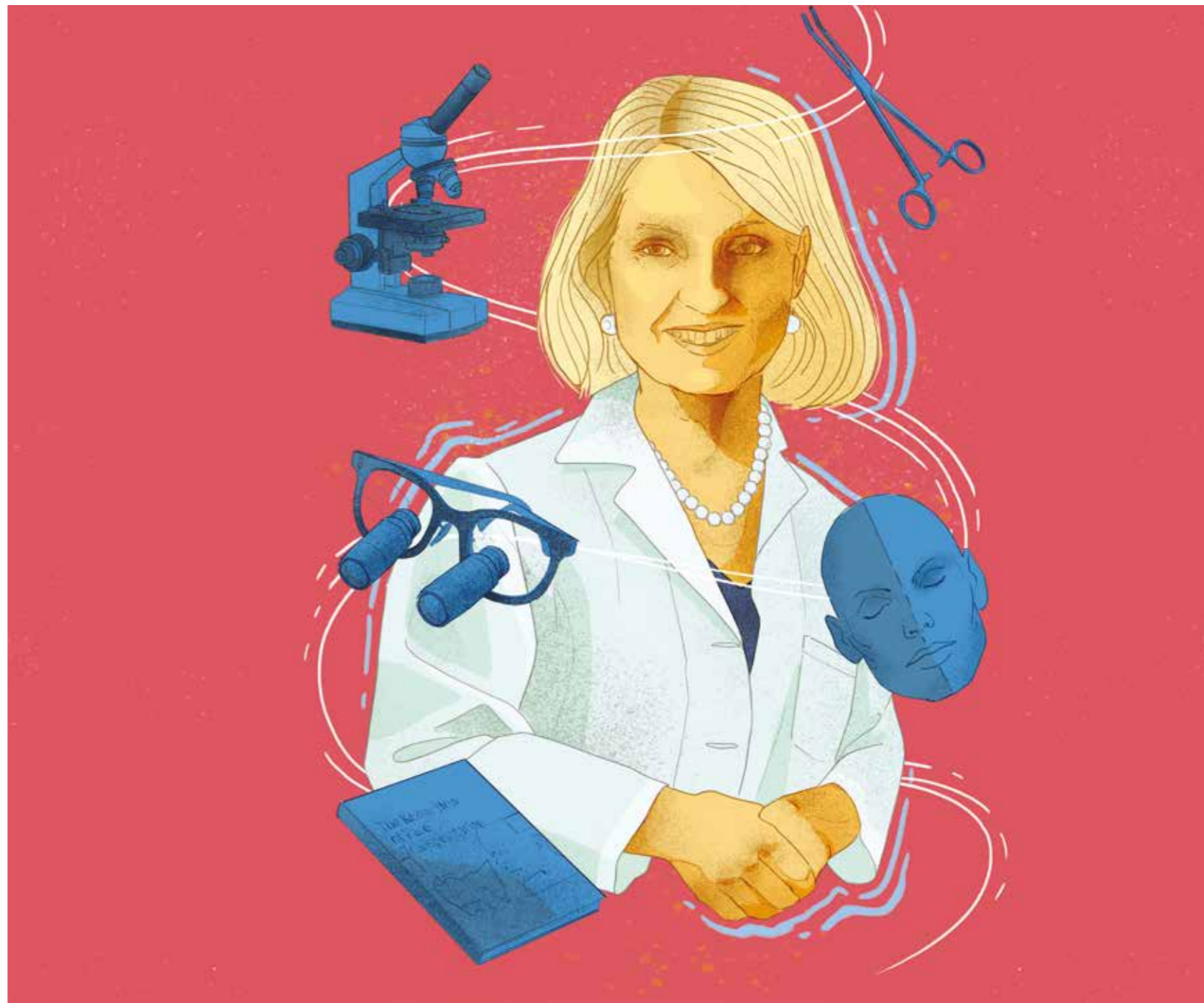
Professor Siemionow's research has been published in hundreds of books, textbooks and scientific articles. She often visits Poland and helps medical students to apply for internships in the U.S. She says: 'Books and medals will outlast us, but most important is what remains in the minds of the young people we have inspired, because this will be passed down from generation to generation.'

Dziś prof. Siemionow jest kierownikiem badań mikrochirurgicznych na Uniwersytecie stanu Illinois w Chicago. Rozwija prowadzone już od 20 lat badania nad komórkami chimerycznymi, czyli w 50% należącymi do dawcy i w 50% do biorcy, które mogą zrewolucjonizować transplantologię i pomóc w leczeniu wielu, często nieuleczalnych chorób. Komórka chimeryczna nie wymaga podawania leków immunosupresyjnych, które niszczą organizm, mogą prowadzić do nowotworów, obniżają odporność. Profesor Siemionow opracowała w tej dziedzinie kilka terapii na choroby, na które nie ma lekarstwa, czy rehabilitacji, jak dystrofia mięśniowa Duchenne'a, czy sarkopenia.

Swoje badania naukowe opisuje w książkach i publikacjach. Często przyjeżdża do Polski, prowadzi wykłady i pomaga adeptom chirurgii w odbyciu staży w USA. Jak twierdzi: „Wszystkie książki i medale zostaną po nas, ale najważniejsze jest to, co zostanie w umysłach młodych ludzi, których się inspirowało, bo to przekazywane będzie z pokolenia na pokolenie.”

She has been awarded one of Poland's highest decorations: the Commander's Cross of the Order of Polonia Restituta.

Za swoje zasługi została nagrodzona jednym z najwyższych polskich odznaczeń państwowych, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Physicist and chemist.
The first and only woman
in the world to receive the
Nobel Prize twice, as well
as the only scientist honored
in two different fields of the
natural sciences.

MARIA

*Skłodowska
- Curie*

Fizyczka i chemiczka.
Pierwsza i jedyna na świecie kobieta,
która dwukrotnie otrzymała Nagrodę
Nobla, a także jedyny naukowiec
uhonorowany w dwóch różnych
dziedzinach nauk przyrodniczych.

She was recognized as one of the greatest scientists of all time by the British weekly *New Scientist*. At the beginning of the 20th century, Maria Skłodowska-Curie was the only woman invited to participate in the Solvay Conferences, which gathered the most eminent physicists and chemists of their time - including celebrities such as Albert Einstein or Max Planck. She was friends with Einstein and several times went hiking with him in the Swiss Alps. 'Marie Curie is, of all celebrated beings, the only one whom fame has not corrupted', he would later remark.

Została uznana uczoną wszechczasów przez brytyjski tygodnik „New Scientist”. Na początku XX wieku Maria Skłodowska-Curie jako jedyna kobieta uczestniczyła w spotkaniach wybitnych fizyków i chemików – Kongresach Solvaya - wraz ze sławami tamtych czasów Albertem Einsteinem czy Maxem Planckiem. Z Einsteinem przyjaźniła się, kilkakrotnie razem wybierali się na wędrowki po szwajcarskich Alpach. Twierdził on, że była „jedynym niezepsutym przez sławę człowiekiem, ze wszystkich ludzi na świecie”.

She received a second prize in 1911 in chemistry for discovering the new elements polonium (Po) and radium (Ra), isolating pure radium and studying the chemical properties of radioactive elements.

W 1911 roku otrzymała drugą nagrodę Nobla z chemii za odkrycie nowych pierwiastków: polonu (Po) i radu (Ra), wydzielenie czystego radu oraz badanie właściwości chemicznych pierwiastków promieniotwórczych.

MARIA
Skłodowska
- Curie

She was born in Warsaw in 1867. At that time, in Poland, which was then partitioned between Russia, Prussia and Austria, women were not allowed to study. The only chance to make her scientific dreams come true was a costly move to Paris. She therefore made a contract with her older sister: Bronislawa went first to study in Paris, while Maria worked as a governess to support her financially. Later, they switched roles, which allowed Maria to start her education at the Sorbonne. There she studied mathematics and physics; in the latter subject, she was the first woman graduate in the Sorbonne's history. She gained recognition in academic circles and opportunities to work with the best scientists. In Paris, she also met her future husband - Pierre Curie. They went cycling on their honeymoon, breaking the conventions of the era. Together with Pierre and Henri Becquerel, in 1903 she won the Nobel Prize in Physics for her research on the phenomenon of radioactivity discovered by Becquerel.

Urodziła się w Warszawie w 1867 roku. W tamtych czasach w Polsce, znajdującej się pod zaborami Rosji, Prus i Austrii, kobiety nie mogły studiować. Jedyną szansą na spełnienie marzenia była kosztowna przeprowadzka do Paryża. Zawarła więc umowę ze swoją starszą siostrą, na mocy której najpierw Bronislawa wyjechała na studia do Paryża, a Maria jako guwernantka pracowała na jej utrzymanie. Później zamieniły się rolami i dzięki temu Maria mogła rozpocząć edukację na Sorbonie. Studiowała tam fizykę, którą ukończyła jako pierwsza kobieta w historii, oraz matematykę. Zyskała uznanie w środowisku i możliwość współpracy z najlepszymi naukowcami. W Paryżu poznała przyszłego męża - Pierra Curie. W swoją podróż poślubną wybrali się na rowerach, łamiąc konwenanse epoki. Wspólnie z Pierrrem oraz Henrim Becquerelem w 1903 roku zdobyła nagrodę Nobla z fizyki za badania nad odkrytym przez Becquerela zjawiskiem promieniotwórczości.

MARIA

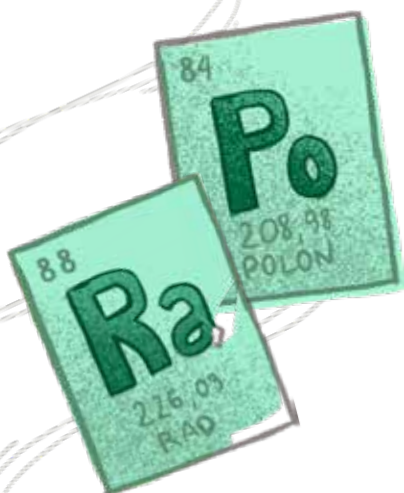
Skłodowska-Curie

Maria was the first female professor at the Sorbonne. She believed that the pedagogical methods used at the time did not serve child development, so together with her friends she established a school for their children with classes held in the Sorbonne building. During World War I, she became one of the first women to obtain a driving license so she could help soldiers at the front. She constructed special miniature X-ray machines for use in field hospitals, delivering them personally with her daughter and military doctors. By allowing the rapid and precise identification of shell and bullet fragments, these X-ray images saved thousands of soldiers from have their arms or legs amputated. She died in 1934 of leukemia, caused by prolonged radiation exposure during her research. She rests in the Paris Pantheon as the first and only woman honoured in this way for scientific achievement. She is also the only non-French woman to be buried there.

Maria była pierwszą kobietą profesorem na francuskiej Sorbonie. Uważała, że stosowane metody dydaktyczne nie służą rozwojowi dzieci, dlatego wraz ze znajomymi utworzyła szkołę, w której uczyli własne dzieci, a zajęcia odbywały się w budynku Sorbony. Jako jedna z pierwszych kobiet zdobyła prawo jazdy, żeby pomagać żołnierzom na froncie. W trakcie I wojny światowej skonstruowała specjalne małe aparaty rentgenowskie, umożliwiające szybką diagnostykę i jeździła z nimi do szpitali polowych wraz z córką oraz lekarzami wojskowymi. W ten sposób uratowała tysiące żołnierzy od amputacji rąk czy nóg - bo zdjęcia rentgenowskie umożliwiły precyzyjne wykrycie i wyciągnięcie odłamków pocisków. Zmarła w 1934 roku na białaczkę, powodem choroby była jej działalność badawcza. Spoczywa w paryskim Panteonie jako pierwsza i jedyna kobieta uhonorowana w ten sposób za osiągnięcia naukowe. Jest również jedyną osobą, nie będącą z pochodzenia Francuzką, która została pochowana w tym miejscu.

Her discoveries have become a breakthrough in the fight against cancer.

Jej odkrycia stały się przełomem w walce z nowotworami.

The ninth woman in the world and the first Polish woman to win the Nobel Prize in Literature. The inventor of new literary genres based on humour, irony and grotesque.

WISŁAWA

Szymborska

Dziewiąta kobieta na świecie, a pierwsza Polka, która zdobyła Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. Sama wymyślała nowe gatunki literackie oparte na poczuciu humoru, ironii i grotesce.

She worked with many newspapers and magazines. She was prolific, but not all of her writing was published. Besides belonging to the Polish Writers' Union and Pen Club, she was also an honorary member of the American Academy of Arts and Letters. Not just a poet, she was also a literary critic, essayist and translator of French Baroque poetry.

A sense of humor accompanied her in everyday life and manifested itself in her famous passion for creating collages, which she mailed as postcards to friends and acquaintances. She used newspaper clippings - both photos and texts - to create extraordinary minimalist compositions. These collages, each composed for a specific addressee, were characterized by a surreal sense of humor and apt punch lines.

Współpracowała z wieloma gazetami, czasopismami. Pisała dużo, ale nie wszystko było publikowane. Była członkiem Związku Literatów Polskich, Pen Clubu, a także honorowym członkiem Amerykańskiej Akademii Sztuki i Literatury. Była nie tylko poetką, ale także krytykiem literackim, eseistką, tłumaczem francuskiej poezji barokowej. Poczucie humoru towarzyszyło jej także w życiu codziennym, a przejawiało się m.in. w jej słynnym zamiłowaniu do tworzenia kolaży. Miały formę pocztówek, które rozsyłała do przyjaciół i znajomych. Z wycinków gazet - zarówno zdjęć jak i tekstów - tworzyła niezwykle, minimalistyczne kompozycje. Takie wyklejanki skomponowane pod konkretnego adresata, charakteryzowały się surrealistycznym poczuciem humoru i trafnymi pointami.

**She used to say:
'Whenever I write, I feel
as if someone was standing
behind me and making
clownish faces. That is
why I am very careful
and avoid big words as
much as I can'.**

**„Zawsze, kiedy piszę,
mam uczucie, jakby
ktoś za mną stał i stroił
błazeńskie miny.
Dlatego bardzo się
pilnuję i unikam, jak mogę,
wielkich słów” – mówiła.**

WISŁAWA
Szymanowska

She was born in 1923 in Prowent, Poland. Her poetic talent revealed itself in her early childhood. At that time, her father used to offer her a small coin for humorous short verses - on the condition that they were genuinely funny. During World War II, she attended clandestine classes and worked for the railroad to avoid transportation to the Nazi Germany. After the war, she began studying Polish literature at the Jagiellonian University in Cracow, but after a few terms she switched to sociology. For financial reasons, she quit her studies without a degree, though she was an active member of Cracow literary society. Her first poem was published in 1945, and her debut volume of poetry, *Why We Live*, in 1952. Since that time, her life was an uninterrupted burst of creativity. In poetry, she most valued elevating the everyday to the extraordinary.

Her work exudes wisdom, brilliance and a unique sense of humour. She didn't like pathos.

Urodziła się w 1923 roku w Prowencji. Jej talent poetycki ujawnił się już we wczesnym dzieciństwie. Wówczas za każdy wierszyk, koniecznie zabawny, jej ojciec obdarowywał ją drobną monetą. W czasie wojny studiowała na tajnych kompletach, a chcąc uniknąć wywiezienia transportem do Rzeszy, została urzędniczką kolejową. Po II wojnie światowej rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, ale po kilku semestrach zmieniła kierunek na socjologię. Ze względów finansowych nie ukończyła studiów, jednak brała czynny udział w życiu literackim Krakowa. W 1945 roku opublikowano jej pierwszy wiersz „Szukam Słowa”, zaś w 1952 roku został wydany jej debiutancki tomik wierszy zatytułowany „Dlaczego Żyjemy”. Od tamtej pory nieustannie tworzyła. W poezji najbardziej ceniła podnoszenie wydarzeń zwykłych do rangi wydarzeń wyjątkowych.

Jej twórczość emanuje mądrością, błyskotliwością i wyjątkowym poczuciem humoru. Nie lubiła patosu.

The Nobel Committee awarded Wisława Szymborska the Nobel Prize 'for poetry which, with ironic precision, allows the historical and biological context to come to light in fragments of human reality'.

Komitet Noblowski przyznał Wisławie Szymborskiej Nagrodę Nobla „za poezję, która z ironiczną precyzją pozwala historycznemu i biologicznemu kontekstowi ukazać się we fragmentach ludzkiej rzeczywistości”.

Szyborska

She died in 2012. When the poet's funeral began at the Rakowicki Cemetery in Krakow, instead of the traditional bugle call that resounds every day at noon from St. Mary's Tower, the trumpeter played a melody composed for Szyborska's poem „Nothing happens twice”.

**Nothing can ever happen twice.
In consequence, the sorry fact is
that we arrive here improvised
and leave without the chance to practice.**

**Even if there is no one dumber,
if you're the planet's biggest dunce,
you can't repeat the class in summer:
this course is only offered once.**

**No day copies yesterday,
no two nights will teach what bliss is
in precisely the same way,
with precisely the same kisses.**

**One day, perhaps some idle tongue
mentions your name by accident:
I feel as if a rose were flung
into the room, all hue and scent.**

**The next day, though you're here with me,
I can't help looking at the clock:
A rose? A rose? What could that be?
Is that a flower of a rock?**

**Why do we treat the fleeting day
with so much needless fear and sorrow?
It's in its nature not to say
Today is always gone tomorrow**

**With smiles and kisses, we prefer
to seek accord beneath our star,
although we're different (we concur)
just as two drops of water are.**

(Translated by Stanislaw Barańczak
and Clare Cavanagh)

Zmarła w 2012 roku. Gdy na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie zaczynał się pogrzeb poetki, trębacz na wieży Mariackiej, zamiast tradycyjnego hejnału rozbrzmiewającego codziennie z tego miejsca o 12:00, zagrał melodię skomponowaną do wiersza Szyborskiej „Nic dwa razy się nie zdarza”.

**Nic dwa razy się nie zdarza
i nie zdarzy. Z tej przyczyny
zrodziliśmy się bez wprawy
i pomrzemy bez rutyny.**

**Choćbyśmy uczniami byli
najtępszymi w szkole świata,
nie będziemy repetować
żadnej zimy ani lata.**

**Żaden dzień się nie powtórzy,
nie ma dwóch podobnych nocy,
dwóch tych samych pocałunków,
dwóch jednakich spojrzeń w oczy.**

**Wczoraj, kiedy twoje imię
ktoś wymówił przy mnie głośno,
tak mi było, jakby róża
przez otwarte wpadła okno.**

**Dziś, kiedy jesteśmy razem,
odwróciłam twarz ku ścianie.
Róża? Jak wygląda róża?
Czy to kwiat? A może kamień?**

**Czemu ty się, zła godzino,
z niepotrzebnym mieszasz lękiem?
Jesteś - a więc musisz minąć.
Miniesz - a więc to jest piękne.**

**Uśmiechnięci, współbjęci
spróbujemy szukać zgody,
choć różnimy się od siebie
jak dwie krople czystej wody.**

An outstanding prose writer and essayist. Winner of the 2018 Nobel Prize in Literature and The 2018 Man Booker International Prize for the novel *Flights*. A lover of nature, animals and other people.

OLGA

Tokarczuk

Wybitna prozaiczka i eseistka. Laureatka Nagrody Nobla w dziedzinie literatury za 2018 rok oraz Międzynarodowej Nagrody Bookera za rok 2018 za powieść „Bieguni”. Miłośniczka natury, zwierząt i drugiego człowieka.

In Olga Tokarczuk's objective and imaginary realities intertwine and are equally true. Yet the fictions she creates do not come out of the blue, because they must be felt and found within herself. The Swedish Academy of Sciences honored her for 'a narrative imagination that with encyclopedic passion represents the crossing of boundaries as a form of life.'

She began writing as an adolescent. Nevertheless, before fully devoting herself to a literary career, she held multiple jobs - even working as a maid in a London hotel. When accepting the Booker Award, she wore earrings that she had bought with wages earned in England 31 years earlier. 'When I heard the jury's verdict and did not really know what to say, these earrings came to mind. Their story somehow completed my story as a writer. And we all like such completed stories, because they give us a sense of meaning and fulfillment.'

W książkach Olgi Tokarczuk rzeczywistość obiektywna i wyobrażona są równie prawdziwie. Tworzona przez nią fikcja nie jest jednak wyssana z palca, bo kiedy pisze, musi ją czuć wewnątrz siebie samej. Szwedzka Akademia Nauk uhonorowała ją właśnie za „narracyjną wyobraźnię, która z encyklopedyczną pasją reprezentuje przekraczanie granic jako formę życia”. Zaczęła tworzyć już jako nastolatka. Jednak zanim na dobre poświęciła się pisaniu, miała się różnych prac - była nawet pokojówką w jednym z londyńskich hoteli. Gdy odbierała Nagrodę Bookera, miała na sobie kolczyki, które kupiła za pieniądze zarobione 31 lat wcześniej w Londynie. „Kiedy usłyszałam werdykt jury i zupełnie nie wiedziałam, co powiedzieć, przyszły mi do głowy te kolczyki. Ich historia w jakiś sposób zamyka moją historię jako pisarki. A wszyscy lubimy takie zamknięte opowieści, bo dają nam poczucie sensu i spełnienia”.

**As she says:
‘I was fascinated
by everything that was
peripheral, eccentric and
abnormal, any disorders,
diseases, anything that
challenged the so-called
norm’.**

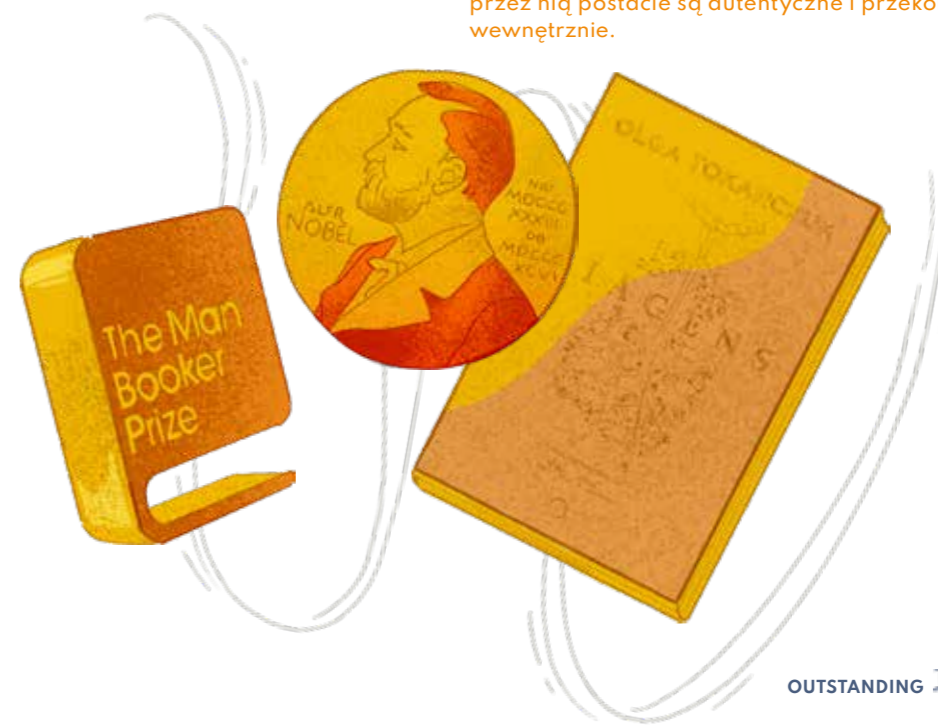
**Jak sama mówi:
”Fascynowało mnie
wszystko, co peryferyjne,
ekscentryczne, inne,
wszelkie zaburzenia,
choroby, każdy rodzaj
kontestacji tzw. normy”.**

OLGA
Tokarczuk

The Booker Award did not complete Tokarczuk's story as a writer, however. The Nobel Prize was in the air. News that she had won the award caught her on a German highway, in the midst of a tour to promote the German-language edition of *The Books of Jacob*. Completely surprised, she said she knew her writing was good but did not realise it was of Nobel quality.

She was born in 1962 in Sulechów. Her parents worked as teachers - her mother taught Polish language and literature, while her father worked in a library. She seemed destined to be a writer. However, she did not choose to study Polish literature, graduating instead with a degree in psychology from Warsaw University. Moved by a desire to rescue people from the chaos of delusions, she worked in a psychiatric hospital and a mental health clinic. This experience, combined with the knowledge she gained during her studies, taught her to listen to people and better understand the human psyche in all its complexity. Thanks to this, her fictional characters are authentic and internally convincing.

Nagroda Bookera nie zamknęła jednak historii Olgi jako pisarki. Nagroda Nobla wisiała w powietrzu. Informacja o jej przyznaniu dotarła do niej na niemieckiej autostradzie, w drodze na spotkanie autorskie w związk z niemieckojęzycznym wydaniem „Książ Jakubowych”. Zupełnie zaskoczona mówiła, że wiedziała, że pisze dobrze, ale nie wiedziała, że pisze na miarę Nagrody Nobla. Urodziła się w 1962 roku w Sulechowie. Jej rodzice byli nauczycielami - mama uczyła literatury i języka polskiego, tata pracował w bibliotece. Zawód pisarza zdawał się być jej przeznaczeniem. Nie wybrała jednak studiów polonistycznych. Ukończyła psychologię na Uniwersytecie Warszawskim. Niesiona chęcią wyciągania ludzi z chaosu urojeń, pracowała w szpitalu psychiatrycznym oraz poradni zdrowia psychicznego. To doświadczenie, w połączeniu z wiedzą ze studiów, nauczyło ją słuchać ludzi i lepiej rozumieć ludzką psychikę w całej jej złożoności. Dzięki temu, budowane przez nią postacie są autentyczne i przekonujące wewnętrznie.

She claims to write in order to disturb people a little – to make them question things that seemed obvious to them before.

Ona sama twierdzi, że pisze po to, aby nieco ludzi zaniepokoić – aby zaczęli pytać o to, co do tej pory było dla nich oczywiste.

She is against classifying authors by literary genre, a practice that she believes limits creativity and strips it of personal eccentricities. In her literary oeuvre, one can find parables, historical and crime novels, mythographic prose, essays, short stories, hybrid texts and even a psychological study of travel. Her work is full of contexts and references - to history, religion, mythology and nature. At heart, however, it is a deep spiritual reflection on the condition of modern man. She considers the Polish language as a helpful instrument in her writing. According to Tokarczuk, it is one of the meatiest and most expressive languages for difficult subjects, friendly to those who have vision and know what they want to write.

Some of her books have been adapted for the stage and screen. The novel *Drive Your Plow Over the Bones of the Dead* was the basis for Agnieszka Holland's 2017 film 'Spoor', with a screenplay written by Tokarczuk herself. The novel was included in *The Guardian's* 100 best books of the 21st century list, and was described by the newspaper as 'an astonishing amalgam of murder mystery, dark feminist comedy...and a primer on the politics of vegetarianism.'

Tokarczuk is a vegetarian, ecologist, feminist and social activist. She lives in Wrocław, which allowed any passenger on public transport carrying one of her books to travel for free after she received the Nobel Prize.

She rarely speaks about her private life, preferring her books to speak for her. They have been translated into 37 languages by 94 translators.

Jest przeciwna klasyfikowaniu twórcy w konkretnym gatunku literackim, co według niej znacznie ogranicza proces twórczy i wyklucza z niego wszelką ekscentryczność. W jej dorobku literackim znaleźć można powieść paraboliczną, historyczną, kryminalną, prozę mitograficzną, eseje, opowiadania, hybrydy tekstowe a nawet swoiste studium psychologii podróży. Jej literatura jest pełna różnych kontekstów i odniesień - do historii, religii, mitologii, natury. Przede wszystkim jednak to pogłębiona, duchowa refleksja nad stanem współczesnego człowieka. Pomocnym narzędziem pracy jest dla niej język polski, który - zdaniem Tokarczuk - jest jednym z bardziej mięsistych i znakomitych języków do wyrażenia trudnych rzeczy, wspierający tych, którzy mają wizję i wiedzą, co chcą napisać.

Niektóre z jej utworów doczekały się inscenizacji teatralnych i adaptacji filmowych. Na podstawie powieści „Prowadź swój pług przez kości umarłych”, Agnieszka Holland nakręciła w 2017 roku film „Pokot”, do którego Olga także napisała scenariusz. Powieść ta znalazła się także na przygotowanej przez „The Guardian” liście 100 najlepszych książek XXI wieku, jako wspaniała mieszanka thrillera, komedii i rozprawy politycznej.

Jest wegetarianką, ekolożką, feministką oraz aktywną obywatelką udzielającą się społecznie. Najczęściej można ją spotkać we Wrocławiu, gdzie mieszka. Po otrzymaniu przez nią Nagrody Nobla, pasażerowie komunikacji publicznej we Wrocławiu zostali zwolnieni z opłat za bilety, jeśli mieli przy sobie którąś z książek noblistki.

Rzadko wypowiada się na temat swojego życia prywatnego. Woli, by mówiły za nią jej książki. Zostały one przetłumaczone na 37 języków, a pracowało nad nimi aż 94 tłumacze.

Polish women were among Europe's first to gain electoral rights. They came from various backgrounds, differed in education, experience and political views, but shared one goal - to win equal rights for women and end their banishment to the margins of public life.

POLSKIE SUFRAŻYSTKI **POLISH SUFFRAGISTS**

Pierwsze posłanki *The first female MPs*

Polki jako jedne z pierwszych Europejek wywalczyły sobie prawa wyborcze. Pochodziły z różnych środowisk, różniły się wykształceniem, doświadczeniem, poglądami politycznymi, jednak przyświecał im jeden cel – sprzeciw wobec spychania kobiet na margines życia publicznego i ich równouprawnienie.

The women's emancipation movement in Poland reached back to the 19th century but grew stronger at the beginning of the 20th century. Polish women, like their sisters around the world, demanded voting rights, access to education and skilled professions, as well as financial independence. However, their situation was even more complicated by Poland's subjugation and division between Prussian, Russian and Austrian partitions. Polish women had severely limited educational opportunities and faced manifold legal discrimination - they could not appear in court, sign contracts, or inherit assets. They could not work without their husbands' consent, and even if they did, they could not freely dispose their own earnings. They were forbidden to divorce and in most cases of separation, they lost custody of their children. Even after their husbands' deaths, they were deprived of parental rights.

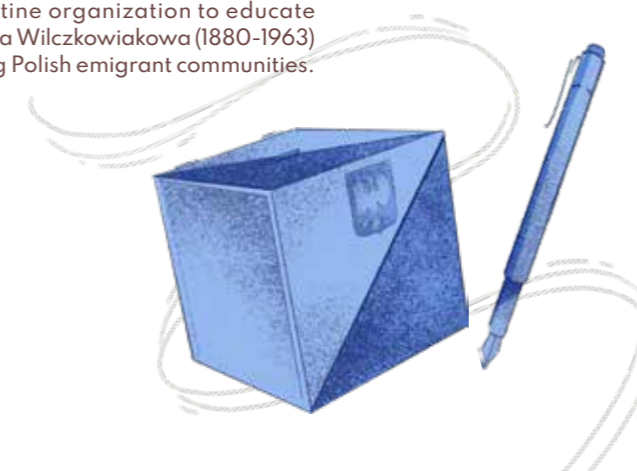
Ruch emancyacyjny kobiet w Polsce sięgał XIX wieku, jednak na siłę przybrał z początkiem XX wieku. Polki, jak i kobiety na całym świecie, domagały się praw wyborczych, dostępu do edukacji, wykonywania różnych zawodów, niezależności finansowej. Ich sytuacja była jednak bardziej skomplikowana, ponieważ Polska była pod zaborami: pruskim, rosyjskim i austriackim. Dotkliwym problemem Polek był utrudniony dostęp do edukacji oraz dyskryminacja na gruncie prawa cywilnego - nie mogły występować w sądzie, podpisywać umów, przyjmować spadków. Bez zgody męża nie mogły pracować, a jeśli pracowały nie dysponowały swoimi zarobkami. Nie mogły się rozwieść, a w razie rozstania, prawo do opieki nad dziećmi zostawało przy ojcu. Nawet po śmierci męża pozbawione były prawa do samodzielnego wychowania własnych dzieci.

The onset of World War I, which saw Polish women work as nurses and intelligence agents, and even don men's uniforms to fight at the front, brought deep cultural changes. The price these women paid was often prison, torture and death.

Zmiany cywilizacyjne przyniosła I wojna światowa, podczas której Polki walczyły zbrojnie w męskich mundurach, pracowały w wywiadzie i jako sanitariuszki. Cena, jaką płaciły za taką działalność były więzienia, tortury, jak i śmierć.

The The Great War put women in a position to take over many roles and responsibilities that had traditionally been assigned to men. They proved perfectly capable of fulfilling them. This experience showed that women were more than housekeepers. They were ready to actively participate in rebuilding a country that had been erased from the world maps for 123 years. Eight women were elected to the lower chamber of the Polish parliament in the first general elections held on January 26, 1919 - occupying positions that had previously been held exclusively by men. They constituted only 2% of the total number of deputies. Initially, the Polish language had no adequate designation for their profession. 'Member of parliament' was modified into various awkward and often grotesque feminine variants. Even with no proper name for their profession, these women faced an enormous task - yet, as MPs, they had also acquired new tools to effect change and act on a larger scale than ever before. The first female MPs were of various ages and representing almost all parties of the political spectrum - from Socialists to National Democrats. They had distinguished backgrounds and considerable accomplishments in social work: Gabriela Balicka - Iwanowska (1867-1962) was a doctor of botanical science; Irena Kosmowska (1879-1945) was a newspaper columnist under a male pseudonym; Jadwiga Dziubińska (1874-1937) and Anna Piasecka (1882-1980) taught education; Maria Moczydłowska (1886-1969) and Zofia Moraczewska (1873-1958) were schoolteachers; Zofia Sokolnicka (1878-1927) was active in a number of legal and clandestine organization to educate young Poles; Franciszka Wilczkowiakowa (1880-1963) was an activist among Polish emigrant communities.

Wojna postawiła kobiety w sytuacji, w której musiały przejąć wiele tradycyjnie męskich ról i obowiązków. Wywiązały się z nich wzorowo. To doświadczenie dowiodło, iż świetnie radzą sobie nie tylko w prowadzeniu domów, ale są gotowe do aktywnego udziału w odbudowywaniu państwa, które po 123 latach nieobecności na mapach świata, 11 listopada 1918 roku odzyskało niepodległość. Pierwsze wybory do Sejmu Ustawodawczego odbyły się 26 stycznia 1919 roku. W ich wyniku osiem kobiet zostało wybranych na stanowiska do tej pory sprawowane wyłącznie przez mężczyzn. Stanowiły jedynie 2% ogólnej liczby posłów. Początkowo nie wiadomo było, jak je nazywać: „posełki”, „posełkinie”, „panie poseł”. Nie było dla nich nazwy, lecz stało przed nimi wielkie zadanie, gdyż jako posłanki miały nowe narzędzia wywierania wpływu i możliwość działania na skalę większą niż dotychczas. Były w różnym wieku, reprezentowały niemal wszystkie partie polityczne - od socjalistów po narodową demokrację. Miały świetne biografie, działały społecznie: Gabriela Balicka - Iwanowska (1867-1962) była doktorem botaniki, Irena Kosmowska (1879-1945) pisała pod męskim pseudonimem do gazety, Jadwiga Dziubińska (1874-1937) i Anna Piasecka (1882-1980) były pedagogami, Maria Moczydłowska (1886-1969) i Zofia Moraczewska (1873-1958) nauczycielkami, Zofia Sokolnicka (1878-1927) działaczką wspierającą edukację młodzieży w języku polskim, Franciszka Wilczkowiakowa (1880-1963) działaczką polonijną.

POLISH SUFFRAGISTS

The first female MPs

Women were given the right to vote and run for political office immediately after Poland regained independence in 1918. In this way, the demands of Polish suffragists were met and Poland became a precursor in Europe for granting active and passive electoral rights to women.

Prawo do głosowania i kandydowania przyznano im zaraz po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. W ten sposób ucieleśniły się postulaty polskich sufrażystek, a Polska stała się jednym z europejskim prekursorów przyznania kobietom czynnego i biernego prawa wyborczego.

They drew attention to what men tended to forget in the whirlwind of politics – the basic human issues that every Polish family and citizen had to deal with on a daily basis. Many sacrificed their academic careers or family life to enter politics. Some remained active for many years, while others withdrew after a single term in office as their encounter with power politics proved too brutal. Nevertheless, they exercised their mandates to the best of their ability, engaging in politics not for career purposes but primarily to help those in need: not just women but other social groups that had been neglected, excluded or forgotten in Poland. They wanted to change their lives for the better. What these women discovered was that it was hard to break through with their demands. They were not taken seriously, waiting years to push their bills through. Although they represented very different political milieus, they worked together and tried to speak with one voice, rising above party lines. They considered themselves, first and foremost, as representatives of their sex, and only second as members of their parties. They succeeded in introducing many improvements to Poland's civil, procedural and administrative laws between the world wars, while helping modernise the country's schools, higher education and social welfare systems. The outbreak of World War II interrupted these social changes and washed away the achievements of several generations of Polish feminists. Their work was only completed many years later.

Zwracały uwagę na to, o czym mężczyźni zapominali w wirze wielkiej polityki – na człowieka oraz problemy istotne dla każdego obywatela i polskiej rodziny. Niektóre poświęciły dla polityki pracę naukową, niektóre życie rodzinne. Niektóre zostały w niej na wiele lat, niektóre wycofały się po jednej kadencji, gdyż zderzenie z twardą polityką okazało się zbyt trudnym doświadczeniem. Niemniej, pierwszą kadencję Sejmu z udziałem kobiet wykorzystały najlepiej, jak mogły. Poszły tam bowiem nie dla kariery politycznej, ale w konkretnym celu: zmienić życie nie tylko kobiet ale także potrzebujących, zaniedbanych, zapomnianych grup społecznych w Polsce na lepsze. Ciężko było im przebić się ze swoimi postulatami. Nie były traktowane dostatecznie poważnie, potrafiły czekać dwa lata na przeforsowanie swoich projektów ustaw. Mimo, że reprezentowały skrajnie różne środowiska polityczne, współpracowały jednak ze sobą i starały się mówić jednym głosem, ponad partyjnymi podziałami. Miały poczucie, że reprezentują przede wszystkim kobiety, potem swoje partie. Udało im się wprowadzić wiele usprawnień i unowocześnić do prawa cywilnego, procesowego, administracyjnego; do systemu szkolnictwa, edukacji, opieki społecznej. Wybuch II wojny światowej przerwał zachodzące przemiany społeczne i pracę wykonaną przez kilka pokoleń polskich feministek. Ich dzieło zostało dokończzone dopiero wiele lat później.

These women usually combined politics with social activities, which could be educational, charitable or caregiving in nature.

Ich działalność polityczna połączona była zazwyczaj z działalnością społeczną, oświatową, charytatywną, czy opiekuńczą.

OUTSTANDING
Polish
Women

Copyright @

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP • Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland

Wydawca • Publisher

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP • Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland
Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej • Department of Public and Cultural Diplomacy

Autorzy • Authors

Magdalena Majewska, Aleksandra Michalak, Maria Ślebioda

Zdjęcia • Photographs

Polska Agencja Prasowa • Polish Press Agency
Narodowe Archiwum Cyfrowe • National Digital Archives
East News, Alamy, Adobe Stock

ISBN

978-83-66213-55-5

Ilustracje • Illustrations

MUFU Creative House • www.mufu.pl

Projekt graficzny i skład • Graphic design and composition
cosmoz • www.cosmoz.com.pl

Druk • Printing

Legra sp. z o.o.

Warszawa 2020 • Warsaw 2020

OUTSTANDING *Polish Women*

